

Наталія Костів
(Львів)

**ТВОРЧА СПАДЩИНА ВИДАТНОГО ІКОНОПИСЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ
ЮВЕНАЛІЯ МОКРИЦЬКОГО:
ХУДОЖНЬО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРІВ**

Стаття присвячена творчості українського художника Ювеналія Мокрицького з нагоди 100-річчя від дня народження. Митець більшу частину життя провів за межами батьківщини. Його праці відомі у світі і майже незнані в Україні. У публікації подано короткий перелік ікон та іконостасів, частково розглянуто роботи, виконані під час раннього періоду – в Україні та пізні ікони – у діаспорі, зокрема в Італії.

Ключові слова: Ю. Мокрицький, сакральне мистецтво, ікона, іконостас, художні особливості.

The article deals with the works of the Ukrainian artist Yuvenaly Mokrytsky on the occasion of his 100's anniversary. Most of his life the artist lived and created works outside of his motherland. The artistic works of Mokrytsky are well known all over the world and are almost unknown in Ukraine. The article presents a short list of icons and iconostases; the paintings, created during the early period of his work in Ukraine and his later icons, made in diaspora, in particular in Italy, are examined in the article.

Keywords: Y. Mokrytsky, sacral arts, icon, iconostasis, artistic features.

Стаття посвячена творчості українського художника Ювеналія Мокрицького і приурочена к столетнему юбилею мастера. Художник большую часть жизни провёл вне родины. Его работы известны в мире и почти неизвестны в Украине. В статье дан краткий перечень икон и иконостасов, частично рассмотрены работы, выполненные во время раннего периода – в Украине и в диаспоре, в частности в Италии.

Ключевые слова: Ю. Мокрицький, сакральное искусство, икона, иконостас, художественные особенности.

Цього року виповнилося 100 років від дня народження відомого іконописця Ю. Мокрицького. Усе своє життя отець Ю. Мокрицький присвятив вивченню та дослідженню ікон, досконало оволодів складною технікою письма, зумів донести до віруючих силу церковного живопису.

Ювеналій (Йосиф) Мокрицький – ієромонах Студитського Уставу. На жаль, ми маємо дуже скупі відомості про життя монахів Студитського Уставу і, зокрема, Ю. Мокрицького, у зв'язку з повною втратою архіву Святоуспенської лаври за 1919–1950 роки. Нині важко встановити, хто зі студитів і коли служив в Уневі. Тому на підставі таких друкованих джерел, як шематизмів крилу Галицької архієпархії (за 1928, 1930, 1931–1932, 1932–1933, 1935–1936, 1938 роки) і журналу студитів «Ясна путь» (від № 1 за 1935 р. до № 1/3 за 1939 р.) ми маємо короткі і стислі відомості про місце перебування Ю. Мокрицького [10].

Народився Ю. Мокрицький 16 жовтня 1911 року в Хлопівцях, що на Тернопільщині. Вступив до монастиря в Уневі 1929 року, прийняв схиму 26 жовтня 1934-го. Мистецькі студії починав у митця Василя Дядинюка у Львові (1929); навчався ікономалярству в майстерні студитів, якою опікувався митрополит А. Шептицький. Був одним з перших випусників студитської іконописної школи.

Відомо, що монастирі від часу свого існування завжди були осередками і носіями духовної культури у всіх її виявах. При монастирях існували школи, скрипторії для переписування книг і різні ремісничі майстерні, серед яких чільне місце посідали майстерні мистецького спрямування: малярські, різьблярські, майстерні художників. Продовженням цієї давньої традиції у ХХ ст. стала іконописна школа, утворена при

монастирі Студитського Уставу у Львові. Іконописна школа при монастирі монахів-студитів бере свій початок з 1927 року, тобто із часу фундації Святоіоаннівської лаври Студитського Уставу митрополитом А. Шептицьким. Спочатку в іконописній школі протягом 1927–1929 років вів навчання Михайло Осінчук. Із середини жовтня 1929 року навчання в іконописній школі проводили за програмою В. Дядинюка. У цей період учнів стало більше. Саме в 1929 році в іконописній школі студіювалися схимонах Висаріона, брат Філотей і Анатолій Яблонський, які попередньо вже навчалися в М. Осінчука, а також з Унева прибули ще нові учні – Йосиф Мокрицький, схимонах Гелазій, о. Олександр, брат Михайло Висоцький і брат Мар'ян (Пігель) [11, с. 54].

Навчаючись в іконописній школі, малярі-студити одночасно виконували самостійні роботи. У 1931 році брат Йосиф (Ювеналій) Мокрицький і схимонах Філотей Коць оздоблювали в с. Боянець, поблизу Жовкви, каплицю. На жаль, тепер стінопис у каплиці замальований. Хоча, як згодом згадуватиме сам Ю. Мокрицький, участі в оздобленні цієї каплиці фресками він не брав. Отець Ювеналій розповідав, що при монастирі були дві іконописні бригади: перша, на чолі зі схимонахом Філотеем Коцем, виконувала роботи за межами монастиря – на замовлення; інша, до якої належав і Ю. Мокрицький, працювала виключно в монастирі [11, с. 55].

Першою і значною практичною роботою малярів-монахів Студитського Уставу був розпис Успенської церкви Унівської лаври. Праця над учнівськими розписами тривала два роки (1935–1936). У цей час над оздобленням церкви і монастиря в Уневі працювали студент Академії Іван Курах, учитель Микола Дюк, брат Микола, брат Харитон Куць, схимонах Ю. Мокрицький, схимонах Ф. Коць, єромонах Роман. Учнівські розписи виконували в техніці чистої фрески у візантійському стилі. Фрески робили з дотриманням старовізантійської технології. У зв'язку з марійним характером храму більшість сюжетів була присвячена Богородиці.

Після закінчення робіт в Унівському монастирі схимонах Ю. Мокрицький і брат М. Пігель виконали іконостас для церкви в Словіті, неподалік Унева. У Словіті о. Ювеналій виконав чотири намісні ікони, Царські, Дияконські ворота і чотири празничні ікони. Ці роботи збережені до цього часу [11, с. 56].

Відомо, що на початку 1930-х років Ю. Мокрицький навчався в семінарії, тому тимчасово не малював. У 1943 році в Уневі відбулося священиче висвячення Ю. Мокрицького самим митрополитом А. Шептицьким. Це було останнє висвячення, яке провів митрополит А. Шептицький. Ця подія, зважаючи на тодішнє політичне становище, відбувалася досить скромно: були присутні ще о. Климентій Шептицький і диякон [10].

Відомо, що в другій половині 1938 року Ю. Мокрицький виїхав з Унева. Разом із братами Ф. Коцем і Христофором перебував у с. Лушки, що поблизу Перегінська. Коли німці окупували Західну Україну, то монахи перебралися в Німеччину і опинилися в таборах для переміщених осіб. Будучи в таборі, Ю. Мокрицький три місяці майже не спав. Отцеві Ювеналію довелося пережити важкі випробування. Його за підозри в російському шпionаті й мали розстріляти, і лише завдяки жінкам з табору, які засвідчили, що він чех за національністю, він урятувався.

Ю. Мокрицький постійно вдосконалював свій фах. У Марії Дольницької вчився емалі. Продовжував мистецькі студії в Празі, Академії мистецтв у Відні (був вільним слухачем), у 1944–1947 роках – у професора Андерсена й Айгенбергера. Окрім того, Ю. Мокрицький здобув ґрунтовну богословську освіту у Львові та Празі. Він знав німецьку, італійську, грецьку мови.

По війні (1948–1950) Ю. Мокрицький працював як іконописець у Західній Німеччині, зокрема в Буке намалював ікони до каплиці монастиря; у Крефельді вчився мозаїки; у Швейцарії розмалював іконостас у молитовниці Сестер Венедиктинок у Курелії-Люгано (1953–1954); в Італії перебував у 1950–1955-х роках, де намалював іконостас для Отців Василіан у Римі (1952–1954), а також іконостас собору Святої Софії (1970–1979). З 1976 року почав працювати над іконостасом у студитському монастирі в Кастельгандольфо, а в 1980-му відреставрував для парафіяльної церкви у

Фумоне ікону Матері Божої Неустанної Помочі. Під час її реставрації митцю допомагав також о. Йосафатій Павлик – художник, мистецтвознавець – найкращий реставратор по паперу. Ю. Мокрицький часто допомагав йому реставрувати книжкові мініатюри. Після відновлення чудотворної ікони на службу Божу в храм прийшло близько 20 тис. людей, щоб подякувати за реставрацію. Також Ю. Мокрицький намалював плащаниці для церкви в Лієжі (Бельгія) і для катедри в Мельбурні (Австралія).

Ю. Мокрицький виконав антими́нси грецький і церковно-слов'янський, для Східної Конгрегації (1955); церковнослов'янський для Блаженнішого (1967); а також для митрополита Сулика (1981). Виконав заставки й ініціали до церковнослов'янського видання «Апостола» (1955), а також до грецького чотиритомного «Антологіона» (1964–1967).

У США о. Ювеналій відновив церкву Святих апостолів Петра і Павла (1957). У Канаді, де перебував з 1956 по 1963 рік, намалював два образи для церкви в Брантфорді, Онтаріо (вони були на зразок ікон церкви Святої Софії в Римі) та інші менші праці. У 1964 році Ю. Мокрицький повернувся до Рима, де почав працювати над іконостасом для собору Святої Софії. Свято-Софійський іконостас о. Ювеналій виконував на зламі 60–70-х років ХХ ст. (після того, як собор завершили і тривало його оздоблення мозаїками). Майстерні о. Ювеналія в ці роки містилися у двох монастирях в околицях Рима – Гроттаферрата і Студіон. Відомо, що в 1970-х роках він працював на радіо «Свобода». Ю. Мокрицький щонеділі служив службу Божу. Наприкінці 1980-х років о. Ювеналій знову повернувся до Канади. Згодом Ю. Мокрицький продовжував навчання в Греції. У Греції, в Афінах, розмалював церкву, але завершити не встиг. У 2001 році його не стало.

В Україні є також роботи, які належать пензлю Ю. Мокрицького. Зокрема, збереглися ранні роботи, а саме: фрески з Унівської церкви «Зішестя Святого Духа», «Воскресіння Лазаря» та ще декілька, які недосліджені, але, імовірно, могли бути виконані Ю. Мокрицьким. Також у монастирі є дві ікони невеликих розмірів, які подарував о. Ювеналій під час свого останнього приїзду (1994). Вони зберігаються в храмі на тетрапотах перед іконостасом. У монастирі збереглася фреска в келії (у башті монастиря, яку, імовірно, виконав Ю. Мокрицький), де мешкав Ю. Мокрицький. Тепер там мають намір зробити оглядову кімнату при музеї, який невдовзі планують відкрити в монастирі. У церкві Святого Михаїла, що у Львові, також є чотири намісні ікони пензля Ю. Мокрицького. Коли Ю. Мокрицький був в Україні, його просили намалювати і решту іконостаса, але він відмовився за станом здоров'я. Спочатку іконостас робили для церкви Унівського монастиря, але згодом його залишили у Львові, у церкві Святого Михаїла.

При цім храмі є монах Боніфатій, який особисто знайомий з Ю. Мокрицьким. Брат Боніфатій має дві іконки митця, які йому подарував сам автор, коли він перебував у Канаді (1998–1999), де брат Боніфатій жив один рік і три місяці в греко-католицькому монастирі та мав можливість час від часу бачитися та спілкуватися, а також навчатися сакрального мистецтва в Ю. Мокрицького. Зі спогадів самого брата Боніфатія ми дізнаємося, що Ю. Мокрицький спочатку намагався якнайкраще придивитися до своїх учнів та вивчити їх, а лише після цього брався до навчання.

Слід зазначити, що Ю. Мокрицький малював і робив копії чудотворних ікон, які є в Україні, а саме: ікона Гошівської Богородиці, Унівська чудотворна ікона, Зарваницька чудотворна ікона. Коли Ю. Мокрицький приїхав до України (1993), уперше після довготривалого періоду, він, відвідавши близькі та знані місця, сам загорівся бажанням та ідеєю відновити чудотворну унівську ікону Божої Матері, а згодом й інші ікони.

Із черговим відродженням Унева, як духовного центру наприкінці ХХ ст., було відновлено святиню. Оригінальну ікону переховували на горищі церкви, через що вона зазнала значних ушкоджень. Унівську ікону написав іконописець-студит Ю. Мокрицький, її помістили під оригінальною шатою, яка збереглася. Ікону митець на-

малював 1994 року, коли він улітку приїхав до України. Чудотворна ікона є незавершеною – бракує німба.

У Зарваниці, у дерев'яній церкві, яка належить студитам, є копія Зарваницької Матері Божої, яку виконав Ю. Мокрицький.

З відродження монастиря в Гошові також потрібно було намалювати копію Гошівської Богородиці. Саме після відвідин Батьківщини (1994), приїхавши в Канаду, о. Ювеналій узявся за написання ікони з фотографії. Потім намальовану ікону в Римі поблагословив Папа Павло-Іван II. Тепер щорічно монастир на Ясній Горі приймає понад 100 тис. прочан, які приходять до чудотворної ікони, щоби вклонитися і помолитися Пресвятій Діві Марії.

Отже, нашим дослідженням ми лише розпочинаємо вивчення творчої спадщини Ю. Мокрицького. Своїм життєвим шляхом і творчим доробком він довів, що цього заслуговує.

1. [Б. а.] Іконостас Собору святої Софії в Римі. – Рим, 1979.
2. [Б. а.] Творчість українських митців поза батьківщиною. – 1981.
3. [Б. а.] Українські художники сакрального малярства кінця XX – початку XXI ст. – К., 2008.
4. Дуда І. Іконописець-ієромонах Ювеналій Мокрицький. – Т., 1994. – № 2–3. – С. 23, 24.
5. Дуда І. Ювеналій Мокрицький // Свобода. – 1992. – 3 січ.
6. Кейван І. Українські митці поза Батьківщиною. – Едмонтон ; Монреаль, 1996. – С. 127, 128.
7. Мистецтво української діаспори. Повернуті імена / за ред. О. Федорука. – К. : Триумф, 1998. – Вип. 1.
8. Степовик Д. Історія української ікони Х–XX століть. – Вид. 2-ге, стереотип. – К. : Либідь, 2004. – 440 с. : ілюстр.
9. Степовик Д. Українська ікона в діаспорі // Людина і світ. – 1994. – № 3–4. – С. 30.
10. Мицько І. Святоуспенська лавра в Уневі (кінець XIII – XX ст.). – Л. : Свічадо, 1998. – 328 с. : ілюстр.
11. Вуйцик В. Іконописна школа при монастирі Студитського Уставу у Львові, її організація і діяльність // Лавра. – 1998. – № 1. – С. 51–56.